

МОВНА ГРА: ФОНЕТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОСТМОДЕРНОГО ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ

У статті досліджено різновиди мовної гри на фонетичному рівні організації постмодерного поетичного тексту; виділено основні способи передачі інтенсифікованої вимови й здійснено спробу проаналізувати їхню стилістичну роль. Це наближує до розуміння індивідуальної авторської образності, до залучення читача до процесу осмислення й декодування тексту, надання йому суб'єктивно/об'єктивної оцінки, розуміння тих світоглядно-естетичних засад, що визначають художній потенціал тексту.

Ключові слова: мовна гра, фонетичні фігури, звукова організація.

Martakova A. V. Linguistic Game: Phonetic Organization of Postmodern Poetic Text.

The article studies the varieties of linguistic games on the phonetic level of postmodern poetic text organization; the main ways of transmitting intensified pronunciation are highlighted, and it is made an attempt to analyze their stylistic role. This approximates the understanding of individual author's imagery to engage the reader in the process of comprehension and decoding the text, giving it a subjective / objective assessment, an understanding of those ideological and aesthetic principles that determine the artistic potential of the text.

The purpose of the article is to describe the main types of linguistic games, which are organized on the phonetic level and involved in the creation of the pragmatic effect needed for the author in postmodern poetry.

The object of analysis is the selected texts of postmodern poets, which clearly traces the use of the phenomenon of linguistic games on the phonetic level. The subject of scientific study is the types and stylistic role of language deviations on the phonetic level as a kind of linguistic game in the poetic texts of the Ukrainian postmodern period poets.

The prospect of research in the study and description of the phenomenon of linguistic games in postmodern poetry is a description of its pragmatic and stylistic potential, the creation of a typology, the study of text-creating ability and experimentality.

Key words: linguistic game, phonetic figures, sound organization.

Лінгвокреативність поетичного тексту кінця ХХ — початку ХХІ ст. дослідники пов'язують зі звільненням письменства від жорстких регламентацій щодо стилістики художнього тексту, властивих попередній літературній добі. Гра зі словом для створення відповідного прагматичного або стилістичного ефекту стала візитівкою нового поетичного дискурсу. Беручи до уваги той факт, що втілення авторських інтенцій у вимірі постмодерного світогляду та сприймання їх реципієнтом тієї ж доби досягається завдяки відповідним мовним стратегіям, зокрема й означеному вище явищу мовної гри, вважаємо за потрібне детальніше зупинитися на одному з продуктивних для поезії того часу її виявів — фонетичному.

Мета статті — описати основні види мовної гри, організованої на фонетичному рівні, що беруть участь у створенні потрібного для автора прагматичного ефекту в поезії постмодерної доби.

Об'єктом аналізу вибрані тексти поетів-постмодерністів, де чітко простежується використання явища мовної гри на фонетичному рівні. Предмет наукового вивчення — типи й стилістична роль мовних девіацій на фонетичному рівні як різновиди мовної гри в поетичних текстах поетів українського

постмодерного періоду. Матеріалом для дослідження стали тексти українських поетів-постмодерністів від 80-х до 2000-х років.

Мова є осередком сучасної інтелектуально-інформаційної ери, основою сучасного буття, але разом з тим відбувається і чергова криза довіри до слова, що призводить до пошуку нових способів і можливостей висловлення. Мовна гра дає можливість «гратися» з мовою, шукати нові смисли, вкладати неочікувані сенси, ускладнювати чи спростовувати значення, нівелювати традиційні мовні норми, що досягається новим способом творення. Така інтерпретація мовотворчості постмодерністів сприяє адекватному прочитанню та дослідженню мовної тканини постмодерних текстів.

Мовна гра, проникаючи на всі рівні організації тексту, стає одним з основних явищ саме творчого задуму автора. О. О. Тараненко дає таке визначення гри слів: «Гра слів – використання звукової, лексичної, граматичної форми мовних одиниць (слів, їх окремих значень та частин, фразеологічних одиниць, синтаксичних конструкцій і т.п.) для створення певних фонетико- та семантико-стилістичних явищ, що ґрунтується на зіставленні і переосмисленні, обігранні близькозвучних або однозвучних одиниць з різними значеннями» [8, с. 110]. Не стала винятком і організація мовної гри на фонетичному рівні, що дає змогу сучасному автору поєднувати семантику словесного образу з його звуковим відображенням.

Мова постмодерністської літератури шукає нові форми й способи зображення, але не з метою створення естетичного ефекту, а для надання тексту гостроти сприймання, вербалізації того, що подекуди складно уявити й відчутти. Постмодерністська поезія, всупереч наріканням на вживання ненормативної лексики, повний текстовий і сюжетний хаос, є надзвичайно інтелектуальною і розрахована на високоінтелектуального читача з аналітично-творчим мисленням, вимагає від нього не тільки знання різногалузевої наукової термінології, іноземних мов і художніх творів, але й самостійного осмислення прочитаного та долучення до процесу текстотворення.

Омовлюючи свій задум, поет прагне використати такі вербальні структури, що найбільшою мірою відповідають авторській інтенції, тож створює образність, що сприймається й декодується реципієнтом крізь призму словесних кодів, які складаються на рівні звуків, слів, словосполучень, речень, абзаців і великого синтаксичного цілого літературного твору. У цій статті маємо намір висвітлити рівень саме звукової організації тексту.

Звукова організація постмодерністського поетичного тексту підпорядкована загальному, стратегічному наміру автора викликати в читача певні реакції на звукообраз і текст загалом. Фонетичні фігури – це система словесної інструментовки з уживанням однакових або схожих звуків, завдяки яким створюються певні звукові образи, дуже близькі до тих, що сприймаються на слух у реальному житті [3, с. 35].

Мовна експресивність постмодерністської поезії спирається на емоційно наснажений, динамічний та енергетичний за своєю силою словесний образ. Серед уживаних у постмодерністському художньому мовленні способах передачі інтенсифікованої вимови ми визначили такі:

- 1) розтягування звука: з мене глузували / мене цькували / у-у-у [1, с. 39].
- 2) розбиття на склади: *О-ЧІ-БА-ЧІ-ВУ-ХА-ДУ-ХА*» [5: 159]; *і мно- / ю і дзер- / кальцит дріб- / но тря- / се - / і ри-си / свої роз- / губи- / ло ли- / це...* [там само, 16]; *чуєш, мов-чати-му* [там само, 31].
- 3) злиття слів: *прозоримоволобовкнигу / книгукнигукнигукнигукни / гук-нигукнигукнигукнигу / книгукнигукнигукнигукни / гукнигукнигукнигукнигу / книгукнигукнигукнигукни / п р о з о р о с т и!* [1, с. 109].
- 4) усічення вимови: *Вбери пня, / Дай 'му ім'я, / То буде / З нього / ЧОЛО-ВІК* [6, с. 23]; *За світоглядом трагік, / за хистом паяц, - / я в поети не йшов би, / не мус* [1, с. 7]; *чулення: / роз-о-зне-* [там само, 34].
- 5) емфатичний повтор звукосполучення: *Аж чую, / вітерець шепоче: «Сміх-іх-іх* [1, с. 46]; *лугами садами / розкошую тепер / го-го-го / за трюх* [там само, 155]; *Ляля-Бо / зранку йде на робо / дмухає у трубу / і веде за собою / юр-бу-бу / бубу-юр-бубу* [6, с. 126]; *нїїїїїіс-с-с-с-с-с...* [7, с. 159]; *Жах-жах-жовтий жаль замучив / ха-хо-хочеш ти втекти*» [там само, 184]; ... імітуючи звуки: / зззззззз казало воно зеленому кольорові / ссссссс казало синьому [4, с. 6].
- 6) графічне маркування інтенсифікації вимови (велика літера, маніпуляції з комп'ютерним оформленням слова): *ці ріки / плинуть / поза / наші сні* [6, с. 88]; *летітиму довго-довго / ЯК РАПТОМ – прокинусь / впавши на спину* [там само, 85]; *на берег / СОНЦЕ / Осені / дерев'яний годинник / змовчує / мить / усвідомлення*» [там само, 79]; *розпростерті / ПОМАНДРУЙМО / степом сколисаний сон* [там само, 76].
- 7) навмисне використання інвективної лексики, жаргону, просторіччя: *ах ти, теленню, бевзю, дурило і скурвий ти син!* [2, с. 74]; — *Ти нашим був кумиром, хрінів бевзь! / Ти — перший, хто повісив нам на вуха / паруючу лапшу. Твоя шизуха / рій ангелів поперла з піднебесь. / вбирався в джинс...нависитував бітлів...* [там само, 340]; *Бай-бай, богемо! Час розплати близько. / тремти, тварюко, вий і реви. /була ти надто звабливе курвисько / і не одне дурне лицарське військо / стягла на грішні свої острови* [там само, 338]; *Джентельмени в курточках - / налітайте, курвочки* [там само, 311].
- 8) транскрибування (українське оформлення) іншомовних одиниць або повне чи часткове іншомовне оформлення: *Nastae nastopozhenіть* [4, с. 8]; *Дові мою безпастанну безпастенність* [там само, 9]; *Так о-zero, Овідію Назон, / і проминання ранку* [5, с. 122]; *Ти дох, God 'у, нам, / о дощман / Ніс осінь нам, / що до Ману / dog-ходить...* [там само, 58]; *Залітав, неначе вор?! / Крук говорить: «Nevermore!* [2, с. 259]; *Merci, danke schön, thank you, доктор Альцгеймер* [там само, 258].

Мовна експресивність постмодерністської поезії досягається завдяки використанню різномірних стилістичних ресурсів, прийомів фонетичного впорядкування й графічного зображення образу, гри зі звуком, літерою, словом, формальної деструкції мовної одиниці, трансформації стилістичних фігур. Для створення відповідного прагматичного ефекту, насамперед, епітажу, неочікуваності й нестандартності образу, постмодерний автор експериментує з мовою, максимально випробовуючи її стилістичний

потенціал, реалізуючи світоглядні настанови постмодернізму — здійснити ревізію устаткованих форм і змісту в мистецтві, зруйнувати канон, створюючи модель іншого, еклектичного, суперечливого мікросвіту, що символізує розриваність і хаотичність буття.

Постмодерний поетичний текст налаштований на свого читача, який розуміє умовність створеного образу, його філологічність і неканонічність. Тому простежуємо значну кількість штучних девіацій як виду мовної гри, які не просто оздоблюють текст за допомогою нестандартних фонетичних, графічних, лексичних і граматичних засобів, а й привертають увагу читача до мистецької свідомості автора; зумовлюють рецепцію тексту в заданому автором ракурсі, спонукають до інтелектуальної або творчої напруги.

Перспективою досліджень у вивченні й описі феномену мовної гри в постмодерній поезії є опис її прагматичного й стилістичного потенціалу, створення типології, вивчення текстотвірної здатності й експериментальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. **Гончар Назар**. АВТОПОРТРЕТИ. Вибрані вірші. — К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. 192 с. 2. **«Бу-Ба-Бу»**: Вибрані твори: Поезія, проза, есеїстика / Авторський проект, упоряд., бібліограф. відомості та прим. Василя Габора. — Львів: ЛА «Піртаміда», 2008. 392 с. 3. **Мацько Л. І.** Стилістика української мови. К.: Вища школа, 2003. 462 с. 4. **Малкович Тарас**. ТОЙ ХТО ЛЮБИТЬ ДОВГІ СЛОВА / збірка поезій: - Meredian Czernowitz. В/І/М/А/, 2013. 96 с. 5. **Мельників Ростислав**. Апокрифи степу (поезії 1992–2012 рр.) [Текст]. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 144 с. 6. **Мідянка Петро**. Ярмінок: Збірка поезій. К.: Факт, 2008. 128 с. 7. **Неборак Віктор**. ЛІТАЮЧА ГОЛОВА. Вибрані вірші. К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. 288 с. 8. **Українська мова**. Енциклопедія / [Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін.]. [3-є вид.]. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. 856 с.

Мартакова Анна Валеріївна — викладач мовного відділу, Національна академія Національної гвардії України, Майдан Захисників України, 3, м. Харків, 61000, Україна.

E-mail: shemetenochka@gmail.com
http://orcid.org/0000-0003-3373-7706
Tel.: +38 0969615516

Maratkova Anna Valeriivna — Teacher of the Language Department, National Academy of National Guard of Ukraine, Zakhysnykiv Ukrainy Square, 3, Kharkiv, 61000, Ukraine.